

'Oplossingen Fieret iets te stellig'

Albert Fieret geeft in 'de Accountant' van januari 2007 drie oplossingen om de accountancy weer aantrekkelijk te maken voor een nieuwe generatie. De stelligheid waarmee hij zijn zienswijze neerzet vraagt om een reactie, vindt Pim Pinkse.

PIM PINKSE*

Fieret is van mening dat er 'afschied moet worden genomen van een rigide nadruk op onafhankelijkheid' en vraagt aandacht voor integriteit. Met een accountantsverklaring wordt beoogd een objectief oordeel te geven over een verantwoording. Deskundigheid, professionele integriteit en onafhankelijkheid van de accountant zijn hierbij de voorwaarden. Objectiviteit kan alleen door een onafhankelijke externe partij worden vastgesteld. Het bewaken van de onafhankelijkheid is daarmee geenszins rigide te noemen. Niet alleen vanuit deze theoretische invalshoek maak ik bezwaar tegen zijn stelling, maar vooral vanwege de perceptie die het publiek van het accountantsberoep heeft. Het spreekwoord 'wiens brood men eet, diens woord men spreekt' wordt ons niet voor niets regelmatig voor de voeten geworpen. Het is aan de accountant om deze twijfel bij het maatschappelijk verkeer weg te nemen en zich expliciet te profileren als onafhankelijk professional. Dat is niet 'rigide'.

Het accountantsberoep is mijns inziens ook niet minder interessant geworden door de hernieuwde nadruk op de onafhankelijkheid. Dat komt eerder door de vele checklists die inmiddels gedachteloos worden ingevuld. Een uitgebreide risicobeoordeling en daar aan gerelateerde organisatiebeschrijving is een veel zinnigere tijdsbesteding. Volgens mij kan deze organisatiebeschrijving deels door assistenten worden uitgevoerd, waarmee zij tevens worden gestimuleerd om inhoudelijk over het vak na te denken.

Ook de door Fieret voorgestelde advisering door aspirant accountants maakt het beroep zeker interessanter. Binnen de mkb-praktijk, en dan heb ik het niet alleen over het kleinbedrijf, is dat reeds gebruikelijk. Afschaffen van overuren voor studerende klinkt interessant - ik studeer ook - maar is

'Daar waar interne processen geen rol spelen, is het overdreven om een academisch geschoolde accountant in te zetten.'

niet realistisch. Er is een tekort aan ervaren assistenten en de werkzaamheden staan in het voorjaar steeds meer onder druk, omdat men de jaarrekeningen steeds eerder wenst uit te brengen.

Dan de door Fieret voorgestelde splitsing in de academische accountancyopleiding. Hij wil een verdeling in enerzijds de 'auditor, opgeleid om alle controles uit te voeren bij grote ondernemingen' en anderzijds 'de adviseur-accountant ten behoeve van het mkb'.

De opleiding tot registeraccountant leidt echter op tot controlerend accountant, niet tot adviseur. De registeraccountant is gespecialiseerd in het blootleggen van risico's. Niet alleen de controlerisico's ten behoeve van de jaarrekeningcontrole, maar ook de bedrijfsrisico's. Het werkterrein van de accountant is daarmee veelomvattend en vraagt een brede kennis van fiscaal recht, arbeids- en ondernemingsrecht, informatica, kasbeheer, organisatiewetenschappen, bedrijfswaardering, verslaggeving. En laten we ook de basis, de boekhoudkundige verwerking, niet vergeten. Hoewel de accountant, door zijn kennis en ervaring met bovenstaande vakgebieden, de bedrijfsleiding goed kan adviseren, is dat niet zijn primaire taak. Omdat de accountant eerder generalist is dan specialist, dient hij zich bij advisering terughoudend op te stellen en samenwerking te zoeken met specialisten.

Ook gezien vanuit het opleidingstraject zie ik geen reden om een tweedeling in

accountantsland aan te brengen. Een academische opleiding schetst het theoretische kader waarbinnen het vak wordt uitgeoefend. De theoretische aanpak van de controle van verantwoordingen is bij het mkb niet veel anders dan bij grote ondernemingen. Doordat de AO/IB bij grote ondernemingen vaker beter in elkaar steekt en het opleidingsniveau van de interne verantwoordelijken hoger is, is alleen de praktische invulling anders. Een academische opleiding heeft echter weinig van doen met praktische invullingen.

De door Fieret voorgestelde adviseur-accountant kan een meerwaarde opleveren voor het kleinbedrijf. Daar waar interne processen geen rol spelen, is het naar mijn mening echter overdreven om een academisch geschoolde accountant in te zetten. Accountant-administratieconsulenten en administratiedeskundigen vervullen deze taak nu naar behoren.

Noot

* Pim Pinkse is student NIVRA-Nyenrode en werkzaam bij Horwath de Zeeuw en de Keizer. Hij schrijft op persoonlijke titel.

Waarom iets anders dan COSO?

Anders dan Ruud Pruijm ('de Accountant' januari 2007) vindt Fred de Koning dat er niets mis is met het COSO-model voor interne beheersing. Dat het doel niet altijd wordt bereikt ligt niet aan het model 'maar hoogstens aan de interpretatie ervan door de PCAOB'.

FRED DE KONING*

In het januarinummer van 'de Accountant' uit collega Ruud Pruijm zijn verbazing over de populariteit van COSO als raamwerk voor de interne beheersing. Pruijm wijst erop dat zowel de Security and Exchange Commission als de commissie Tabaksblat nooit enig raamwerk voor interne beheersing hebben voorgeschreven. Dat is juist, zelfs de Amerikaanse toezichthouder op het accountantsberoep PCAOB heeft dat nooit gedaan. In paragraaf 13 van Auditing Standard nr. 2 wordt gesteld dat het management de interne beheersing rond de financiële rapportage moet baseren op een passend en erkend beheersingsraamwerk, dat is vastgesteld door een lichaam van experts en dat op een zorgvuldige wijze tot stand is gekomen, waarbij het raamwerk in ruime kring verspreid is ter becommentariëring. Het door Pruijm bepleite EFQM-model (of het vergelijkbare INK-model) voldoet niet aan die voorwaarden, al was het alleen maar omdat het niet gericht is op interne beheersing, laat staan op interne beheersing rond de financiële rapportage.

'Het door Pruijm bepleite EFQM-model voldoet niet aan de voorwaarden van de PCAOB.'

De code Tabaksblat stelt in paragraaf II.1.4: 'Het ligt in de rede dat het bestuur in de verklaring over de interne risicobeheersings- en controlesystemen aangeeft welk raamwerk of normenkader (zoals bijvoorbeeld het COSO-raamwerk voor interne beheersing) hij heeft gehanteerd bij de evaluatie van het interne risicobeheersings- en controlesysteem". De code Tabaksblat hanteert - in navolging van het COSO-raamwerk - een ruime invulling van het begrip interne beheersing. Het COSO-raamwerk onderscheidt de volgende doelstellingen van interne beheersing:

- effectiveness and efficiency of operations;
- reliability of financial reporting;
- compliance with applicable laws and regulations.

Het EFQM-model is bijzonder geschikt om vorm te geven aan de eerstgenoemde doelstelling, maar is geenszins gericht op de twee andere. Het is derhalve niet bruikbaar als raamwerk of normenkader in het kader van de code Tabaksblat.

Prujm constateert terecht dat het COSO-raamwerk inmiddels de internationale *de facto* standaard is geworden voor interne beheersing. Het wijkt op twee belangrijke punten af van de traditionele opvattingen. Ten eerste wordt de *control environment* beschouwd als de basis voor de interne beheersing. Dat is een zinvolle toevoeging. Analyse van de belangrijkste rapporteringsschandalen leidt tot de conclusie dat de oorzaak van de misstanden veelal moet worden gezocht in een gebrek aan integriteit bij het topmanagement.

Ten tweede speelt *risk assessment* een centrale rol in het raamwerk. Ook dat is een verbetering. Relevante risico's moeten bekend zijn en beperkt worden, voor zover dat bedrijfseconomisch zinvol is. Uitgangspunt daarbij is dat de kosten van de beheersingsmaatregelen in een goede verhouding moeten staan tot de gerealiseerde risicobeperking.

De Amerikaanse Sarbanes-Oxley-wetgeving is vooral gericht op het voorkomen van frauduleuze ingrepen in de financiële rapportage door het topmanagement. Ik ben het met Pruijm eens dat dit soort fraudes moeilijk is te bestrijden met de traditionele beheersingsmaatregelen. Wij zien nu in de praktijk dat (mede onder invloed van Auditing Standard nr. 2) uitgebreide documentatie- en testwerkzaamheden worden uitgevoerd, waarbij het de vraag is of daarmee het gestelde doel wordt bereikt. Dat ligt echter niet aan het COSO-raamwerk, hoogstens aan de interpretatie daarvan door de PCAOB. Ook de recente COSO Guidance for Smaller Public Companies wijkt af van de uitgangspunten van het oorspronkelijke COSO Framework: de componenten *control environment* en *risk assessment* worden onderbelicht, de *control activities* krijgen alle aandacht. Dat sluit overigens wél aan op de behoeften van accountants: auditing is het toetsen aan normen, accountants hebben dus normen nodig. Het COSO-raamwerk biedt ►

Naschrift Ruud Pruijm: Waarom niet?

Dank aan collega Fred de Koning voor zijn reactie. Maar ik ben het op een groot aantal punten met hem oneens.

Allereerst dit: EFQM voldoet op alle punten aan Auditing Standard nummer 2: internationaal erkend, vastgesteld door experts en op zorgvuldige wijze tot stand gekomen enz. Het is naar mijn mening ook onjuist om zo specifiek te wijzen op het ontbreken van het aspect financiële rapportage in EFQM.

Het voert te ver om hier de hele theorie achter dit systeem te behandelen. In ieder geval is wel duidelijk dat in dit model geen enkel onderdeel van de organisatie kan ontsnappen aan de aandacht van het kwaliteitsmanagementsysteem. Sterker nog, het

is bedoeld als besturingsmodel. Iedereen en alle processen doen mee, met als doel de gehele organisatie te laten evolueren, waardoor het bedrijfsresultaat verbetert. Excelleren noemt men dat.

Het is ook juist de grote aandacht voor de processen die er toe bijdraagt dat de betrouwbaarheid van de financiële rapportage toeneemt. Evaluatie van bedrijfsrisico's is eveneens een wezenlijk onderdeel van het model, evenals compliance met regelgeving. Dat de term *internal control* niet expliciet wordt gebruikt wil nog niet zeggen dat EFQM niet geschikt zou zijn als model om een onderneming beter beheersbaar te maken.

daarvoor mogelijk te weinig houvast. De mate van risicoacceptatie (*risk appetite*) van het management bepaalt bij toepassing van dit raamwerk of risico's wel of niet zullen worden afgedekt. Dat leidt tot situatieafhankelijke normen ten aanzien van de te nemen beheersingsmaatregelen. Een oplossing is wellicht om eisen te stellen aan de mate van risicoacceptatie. Ook zou gedacht kunnen worden aan het expliciteren van de risicoacceptatie, in de rapportage over het systeem van interne beheersing.

Conclusie: Er is niets mis met het COSO-raamwerk. Het is een kader, waarbinnen veel organisaties een passende vorm van interne beheersing kunnen realiseren. Het raamwerk biedt voldoende ruimte om daarin gekoesterde Nederlandse opvattingen over interne beheersing in te kunnen passen. Maar het biedt ook de ruimte om lossere opvattingen na te volgen, waarbij risico-analyse het uitgangspunt blijft. Accountants doen er goed aan om op deze punten met hun cliënten mee te denken.

Noot

* Fred de Koning is hoogleraar bestuurlijke informatieverzorging aan Business Universiteit Nyenrode en voorzitter van de vakgroep BIV van de NIVRA-Nyenrode School of Accountancy and Controlling

'Onderwijs, let op uw saeck'

De verminderde aandacht voor fundamentele kennis in het onderwijs raakt volgens Bram Beek ook de accountantsopleiding. Vooral in het hbo. "Het onderwijs in fundamentele kennis moet volledig worden hersteld."

BRAM BEEK*

In de krant: Tweederde van de eerstejaars PABO-studenten zakte voor de taaltoets. De laatste tijd zijn er ook regelmatig discussies in kranten en tijdschriften over het (vermeende) gebrek aan bèta-studenten, het dreigende tekort aan hoger opgeleiden, het gebrek aan *theoretische* (vak)kennis, bij (vooral) afgestudeerden van het hbo en het relatief grote aantal stageuren, ook vooral in het hbo.

De discussie is echter ook van belang voor het wetenschappelijk onderwijs, en dan vooral voor die opleidingen die zijn gericht op de beroepspraktijk, waaronder de opleidingen voor accountants. Ook bij deze opleiding is het wetenschappelijk onderzoek veelal maar net aan de maat.

Kennis valt onder meer te onderscheiden in fundamentele en toepassingsgerichte kennis. *Fundamentele* kennis wordt wel omschreven als 'kennis die de student niet direct herkent als noodzakelijk, maar die wel nodig is voor het oplossen van een probleem bij een latere opdracht of in de latere beroepssituatie'. Deze kennis is onafhankelijk van tijd en context en van groot belang voor de verdere persoonlijke (beroeps)ontwikkeling. Een tekort aan theoretische kennis is praktisch nooit meer in te halen.

Toepassingsgerichte kennis daarentegen is 'kennis die relatief eenvoudig is aan te brengen; de student heeft deze kennis direct nodig om een opdracht te kunnen maken

'Ook bij de opleidingen voor accountants is het wetenschappelijk onderzoek maar net aan de maat.'

en gaat hier ook (sneller) naar op zoek'. Onderwijskundigen onderscheiden deze kennis dan nog in beroepsdomeinkennis (wo/hbo) en werkplekkennis (hbo/mbo). Welke ontwikkelingen zijn er de afgelopen jaren?

Tot medio jaren negentig is er ook in het hbo veel aandacht besteed aan fundamentele kennis.

De meeste docenten hebben immers een universitaire opleiding genoten en hebben relatief weinig zicht op de feitelijke beroepspraktijk. Zij vallen als het ware terug op de basis van fundamentele kennis. Verder sluit dit in grote mate aan op de reguliere studenteninstroom. Vanaf begin jaren negentig ijvert het beroepsveld nadrukkelijk voor andere vaardigheden, waaronder communiceren, probleem oplossen, samenwerken en zelfs leidinggeven. Dit heeft onder meer geleid tot de invoer van andere onderwijsvormen, zoals projectonderwijs en probleemgestuurd onderwijs. Hiermee blijft er minder tijd over voor fundamentele kennis. Daarnaast blijkt ook de instroom te verslechteren. De

beroepsdomeinkennis krijgt meer aandacht. In latere jaren is het *competentiegerichte onderwijs* ingevoerd. Competent zijn betekent dat een persoon handelingsbekwaam is in een specifieke (beroeps)context. Dit onderwijs moet afgestudeerden - naar de wens van werkgevers - breder inzetbaar en vooral flexibeler maken. Daarmee komt de fundamentele kennis nog meer onder druk te staan en ook in de beroepsdomeinkennis neemt de 'werkplekkennis' een centralere plaats in.

De uitwerking hiervan is overigens nog in volle gang en de resultaten zijn verschillend. Onderwijskundigen lijken hier vaak de leiding te nemen. Niets mis mee, maar waar blijven de *inhoudskundigen*? Vrij recent wordt de vraag om meer *vak-kennis* weer luider. De oorzaken verschillen en zullen ook te maken hebben met de tekorten aan hoger opgeleiden. Deze vraag moet worden vertaald in een goede mix van vooral fundamentele kennis en beroepsdomeinkennis. En voor dat laatste moeten docenten zeker kennis opdoen *buiten* de onderwijsinstelling.

Overigens wordt deze wens naar meer vak-kennis geuit op een moment dat (ook) het hbo wordt geconfronteerd met een grote uitstroom van ervaren docenten. En jonge academici - aan wie ook elders grote behoefte is - voelen zich nauwelijks tot het hbo (en het vwo!) aangetrokken. Dit is niet alleen een kwestie van salaris en gebrek aan toekomstperspectief, maar ook van het imago van de grote, logge bureaucratische onderwijsfabrieken, met veel management en andere overhead en weinig speelruimte voor de hoogopgeleide, individuele kenniswerker.

Nog los van de noodzaak van voldoende fundamentele kennis speelt ook een rol dat

Uitslag webstelling

Het openbaar accountantsberoep zou moeten worden gesplitst in accountants voor organisaties van openbaar belang en accountants voor het mkb.

	RA	Student	Overig	Totaal
Eens	13	7	8	28
Oneens	19	18	2	39

Iemand met een RA-opleiding mag in beginsel zowel een klein bedrijf als een multinational controleren. Opleiding en regelgeving zijn tot op grote hoogte op dat tweede niveau afgestemd. Omdat het om verschillende werkvelden en rollen zou gaan pleiten sommigen (onder meer Albert Fieret, 'de Accountant', januari 2006) voor deels gescheiden opleidingen in een van beide richtingen. Volgens sommigen zou ook de regelgeving meer rekening moeten houden met de verschillen. Het merendeel van de stemmers is het oneens met zo'n splitsing. Alleen in de categorie 'overigen' winnen de voorstanders. De meningen en toelichtingen lopen sterk uiteen, variërend van ronduit "onzinnig" tot uitgesproken bijval. De tegenstemmers wijzen er op dat in de verschillende markten dezelfde houding wordt vereist. "Er zijn uitsluitend enige aanvullende waarborgen. Daarom is een

splitsing onzinnig en geeft deze een negatief kwaliteitsimago aan mkb-accountants." Anderen redeneren net zo: "Voor het maatschappelijk verkeer is een onderscheid niet te begrijpen." En: "De functie van de accountant als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer blijft primair hetzelfde. De accountant moet derhalve voldoen aan gelijke kwaliteitseisen."

De voorstanders wijzen daarentegen op de verschillen tussen de rol in het mkb en die bij grote ondernemingen. "Binnen het mkb-segment leidt dit tot onnodige accountancykosten en administratieve lasten", schrijft student Johannes Visser. Een indeling puur gebaseerd op grootte van de onderneming vindt hij echter onwenselijk. "Het mkb heeft meer een adviseur nodig dan een controleur, OOB's hebben vanwege het zwaarwegende belang een (externe) controleur nodig. Indien belanghebbenden binnen het mkb (veelal de financiers, zijnde banken) alsnog een accountantsverklaring willen, kan dit op incidentele basis bepaald worden. Derhalve vervalt een groot deel van de administratieve belasting en de daarmee gepaard gaande kosten. Verder krijgt het mkb-bedrijf een adviseur, anders dan een controleur die veelal vanwege de gedrags- en beroepsregels niet echt een sparring partner kan zijn."

Een ander vindt een splitsing "niet het juiste spoor", maar vindt wel dat het NIVRA moet nadenken over de titel RA. "Er zijn vele RA's die al jaren niet meer werkzaam zijn in de openbare praktijk of meteen vertrekken na het behalen van de titel. Kortom, het is een opleidingstitel. Denk na over een titel als OA (Openbaar Accountant) voor allen die werkzaam zijn in de openbare controlepraktijk. Personen die alleen werkzaam zijn in de adviespraktijk of helemaal niet in de praktijk, hebben geen recht op deze titel. Koppel ook opleiding en stage aan deze titel. Zo wordt het beroep ook aantrekkelijk voor diegene die niet in de controlepraktijk willen werken: geen stageverplichting en dergelijke."

vooral een docent met een universitaire opleiding voldoende aandacht wil blijven besteden aan *kennisoverdracht*. Uiteraard kunnen daarbij ook andere onderwijsvormen dan hoorcolleges worden gehanteerd, maar er zijn duidelijke randvoorwaarden.

Deze situatie is mijns inziens zo ernstig, dat een groot aantal maatregelen nodig is. Daarbij dient primair vanuit de docent te

worden geredeneerd - docentgericht onderwijs dus - en het onderwijs in fundamentele kennis, met goede leerboeken, gericht op zelfstudie, volledig te worden hersteld. Leuker kunnen we het niet maken.

Noot

* Bram Beek is emeritus hoogleraar AO aan de Universiteit Maastricht.

Reacties en bijdragen

De rubriek *Opinie* is een podium voor discussie. Wilt u reageren op een artikel in 'de Accountant' of zelf een kwestie aan de orde stellen die van belang is voor het beroep? E-mail naar: deaccountant@NIVRA.nl. Maximumlengte achthonderd woorden.